

М.І.Іншин ,

*доктор юридичних наук, Заслужений юрист України, завідувач кафедри
трудового права та права соціального забезпечення,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОТРИМАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЬМИ-ІНВАЛІДАМИ

Стаття присвячена вивченню основних засад правового регулювання надання соціальної допомоги дітям-інвалідам. Виявлено окремі недоліки чинних нормативно-правових актів, запропоновано їх усунення та вдосконалення порядку надання зазначеної допомоги

Ключові слова: діти-інваліди, соціальна допомога, правове регулювання.

Соціальна держава має дбати про людину, її життя і здоров'я, про умови її розвитку та існування. Особливої уваги від держави потребують найбільш уразливі категорії населення, до яких відносяться і діти-інваліди. За даними Державного комітету статистики України, станом на 1 січня 2010 р. чисельність дітей-інвалідів, які отримують пенсію, становила 157,5 тис. осіб, на 1 січня 2011 року – 165 121 осіб, при цьому щороку понад 18 тисяч дітей стають інвалідами [1]. Це насамперед діти, які страждають від патологій нервової системи, розладів психіки та поведінки, через вроджені вади розвитку. Серед них дітей з захворюваннями на дитячий церебральний параліч – понад 23 тис. Кількість дітей-інвалідів зростає значною мірою через збільшення народжених з вадами розвитку, через що нерідко батьки таких дітей залишають їх у пологовому будинку або віддають до державних дитячих закладів, залишаючи без батьківського піклування [2, с. 134]. Для таких дітей передбачено систему соціального захисту, одним із важливих елементів якої є надання соціальної допомоги. Сьогодні вкрай актуальним постає питання того чи достатнім чином врегульовано порядок надання такої допомоги, що саме і вивчатиметься в даному науковому дослідженні. Актуальність теми очевидна з огляду на те, що, коли родина стикається зі страшним діагнозом своєї дитини, вона не в змозі оперативного діяти, приймати які-небудь рішення, саме тому порядок надання певної допомоги має бути продуманий таким чином, щоби максимально делікатно та одночасно ефективно допомогти такій сім'ї, не переобтяжуючи її додатковими проблемами щодо збирання якихось відомостей, довідок, стояння в чергах, тощо.

Дитиною-інвалідом є дитина зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту (ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства») [3].

В системі соціального захисту дитини-інваліди важливе місце відведено наданню соціальної допомоги, що здійснюється відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» [4] та Порядку надання державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам № 226/ 293/169 від 30.04. 2002 [5], управліннями праці та соціального захисту населення районних, районних у м. Києві і Севастополі державних адміністрацій, структурними підрозділами з питань праці та соціального захисту населення виконавчих органів міських, районних у містах (у разі їх створення) рад (далі - органи праці та соціального захисту населення).

Державна соціальна допомога, яка призначається на дитину-інваліда віком до 18 років, виплачується незалежно від одержання на неї інших видів допомоги. На дітей-інвалідів віком до 18 років державна соціальна допомога призначається у розмірі 70 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Сьогодні згідно зі Законом України «Про Державний бюджет України» [6] вказаний рівень дорівнює 894 грн. з 1.12. 2013 він має дорівнювати 949 грн. Звідси, соціальна допомога на дитину-інваліда дорівнює 625 грн 80 коп.

Одразу ж слід відмітити явну прогалину в чинному законодавстві. Так, причина і строк, на який встановлюється інвалідність дітям-інвалідам, визначаються лікарсько-консультативними комісіями дитячих лікувально-профілактичних закладів. Після огляду ЛКК дитини медичний висновок про визнання дитини інвалідом надсилається до органу праці та соціального захисту населення за місцем проживання інваліда з дитинства або законного представника дитини-інваліда. Не пізніше 10 днів з дня отримання висновку орган праці та соціального захисту зобов'язаний направити батькам (представникам) дитини-інваліда письмове повідомлення про право на державну соціальну допомогу, умови, розмір і порядок її призначення. Після отримання такого повідомлення законні представники дитини-інваліда повинні піти до органу праці та соціального захисту і подати документи на отримання соціальної допомоги (під законними представниками дітей-інвалідів слід розуміти батьків, усиновителів, опікунів чи піклувальників). Уповноважені особи, що приймають рішення про надання соціальної допомоги, керуються Переліком медичних показань, що дають право на одержання державної соціальної допомоги на дітей-інвалідів віком до 16 років, затвердженим Наказом МОЗ України, Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства фінансів України від 08.11. 2001 № 454/471/516. Звідси, не зрозуміла різниця у віці, визначеному Порядком № 226/ 293/169 від 30.04. 2002 та вказаним Переліком.

Заява про призначення державної соціальної допомоги на дитину-інваліда подається одним із законних представників за місцем постійного проживання або за місцем фактичного проживання особи, яка подає заяву, при умові подання довідки про неодержання цієї допомоги в органі праці та соціального захисту населення за місцем постійного проживання.

Якщо законний представник проживає за іншою адресою, ніж дитина-інвалід, то разом із заявою він подає довідку органу праці та соціального захисту населення про те, що другий із законних представників не отримує державну соціальну допомогу на дитину-інваліда за місцем свого проживання.

Порядком № 226/ 293/169 визначено перелік документів, які слід подати до органу праці. Зокрема, такими є: заява про призначення усіх видів соціальної допомоги за формою, що затверджується наказом Мінпраці; паспорт або в разі його відсутності інший документ, що може засвідчувати особу, яка подає заяву; довідка про реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку у паспорті); оригінал та копія свідоцтва про народження дитини-інваліда; довідка з місця навчання із зазначенням факту перебування на повному державному утриманні; довідка про місце проживання інваліда з дитинства або дитини-інваліда чи копія паспорта інваліда з дитинства або дитини-інваліда з відомостями про місце проживання; довідка про місце проживання законного представника, піклувальника, який подав заяву, чи копія паспорта з відомостями про місце проживання. Якщо подаються копії зазначених документів, то вони мають бути підписані посадовими особами органу праці і соціального захисту і засвідчені печаткою цього органу.

При прийнятті заяви її подателю мають видати розписку про прийняття заяви та доданих до неї документів із зазначенням дати прийняття заяви.

Відповідно до законодавства, зазначені документи можуть бути направлені поштою. Цікаво, що такий спосіб, хоч і зазначається у Порядку № 226/ 293/169, однак, реалізувати його на практиці досить складно внаслідок непередбаченої висунутих вимог до документів. Так, наприклад, складно уявити собі особу, яка буде пересилати до відповідного органу свій паспорт, а якщо ж заявник вирішить надіслати копію, то він має поставити на ній підпис уповноважених осіб органу праці та соціального захисту і завірити його печаткою цього органу. Відтак, мета пересилання документів поштою взагалі втрачається. Тому, хоча право на пересилання документів і передбачено Порядком, і воно дійсно могло б суттєво допомогти батькам (піклувальникам), які стикнулися із необхідністю оформляти отримання соціальної допомоги на дитину-інваліда, все ж на практиці його реалізацію слід поставити під сумнів.

Одержувачам державної соціальної допомоги органи праці та соціального захисту населення, які її призначили, видають посвідчення встановленого зразка.

Про призначення або відмову у призначенні державної соціальної допомоги орган праці та соціального захисту населення письмово повідомляє особу, що звернулася за її призначенням.

Державна соціальна допомога призначається з дня звернення за її призначенням. Днем звернення за призначенням державної соціальної допомоги вважається день приймання органом праці та соціального захисту населення заяви з усіма необхідними документами. Якщо документи відправлені поштою, то днем звернення є дата на поштовому штампелі на конверті.

На дітей-інвалідів державна соціальна допомога призначається на строк, зазначений у медичному висновку, який видається у порядку, встановленому Міністерством охорони здоров'я України, але не більш як по місяць досягнення дитиною-інвалідом 18-річного віку включно.

Якщо дитина-інвалід, на яку виплачувалася державна соціальна допомога, по досягненні 18-річного віку визнана інвалідом з дитинства, виплата допомоги продовжується у новому розмірі за його заявою (недієздатним за заявою опікуна). У разі збільшення розміру допомога в новому розмірі виплачується з дня зміни групи інвалідності, а при зменшенні розміру з місяця, наступного за тим, в якому дитині-інваліду встановлена група інвалідності.

Виплата державної соціальної допомоги зупиняється у випадку пропуску строку перегляду стану здоров'я дитиною-інвалідом - лікарсько-консультативними комісіями дитячих лікувально-профілактичних закладів, а в разі визнання знову інвалідом з дитинства або дитиною-інвалідом виплата державної соціальної допомоги поновлюється з дня зупинення, але не більше як за один місяць. Якщо причина пропуску строку визнана поважною, то виплати поновлюються з дня їх зупинення, але не більше ніж на 3 роки.

Державна соціальна допомога виплачується щомісячно державними підприємствами і об'єднаннями зв'язку за місцем проживання законного представника, яким призначена допомога на дітей-інвалідів. Також виплата може здійснюватися уповноваженим банком за письмовою заявою одержувача, в тому числі і на картковий рахунок. Соціальна допомога виплачується разом із надбавкою на догляд (у випадку оформлення такої надбавки). Державна соціальна допомога може виплачуватися за довіреністю, порядком оформлення і строк дії якої визначаються законодавством України.

Суми державної соціальної допомоги, призначені, але не витребувані своєчасно одержувачем без поважних причин, виплачуються за минулий час не більш як за 12 місяців перед зверненням за її одержанням. Якщо у невиплаті соціальної допомоги винен орган праці та соціального захисту, то виплата здійснюється за весь період прострочення без обмежень строком з компенсацією за несвоечасну її виплату, при цьому розмір прожиткового мінімуму визначається на момент виплати допомоги.

Невиплату або відмову у виплаті державної соціальної допомоги за минулий час може бути оскаржено у судовому порядку відповідно до закону.

Рішення про призначення чи непризначення соціальної допомоги та надбавки на догляд може бути оскаржене заявником у відповідних органах виконавчої влади (в адміністративному порядку вищестоящому органу чи посадовій особі, а також місцевій адміністрації) або в судовому порядку.

В цілому, можна констатувати, що розглядуваний Порядок надання державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам, не є таким, що дійсно стоїть на захисті інтересів та прав дітей-інвалідів. Так, по-перше, відмітимо як негативний фактор величезну кількість затребуваних в органах праці документів, необхідних для прийняття рішення про призначення соціальної допомоги. І хоча, з об'єктивної точки зору така кількість документів є дійсно аргументованою, задля попередження шахрайських дій для отримання безпідставної допомоги, все ж страждають від таких превентивних заходів насамперед особи, які насправді зазнали катастрофічного удару, усвідомивши, що їхня дитина є інвалідом. Тому, найпершим важливим кроком для підтримки таких сімей, слід ввести пільгове першочергове обслуговування осіб, які прийшли отримати у відповідні заклади довідку з місця навчання із зазначенням факту перебування на повному державному утриманні; довідку про місце проживання інваліда з дитинства або дитини-інваліда чи копія паспорта інваліда з дитинства або дитини-інваліда з відомостями про місце проживання; довідку про місце проживання законного представника, піклувальника, який подав заяву, чи копія паспорта з відомостями про місце проживання. По-друге, в органах праці та соціального захисту населення має подаватися допомога таким особам в оформленні заяви про призначення усіх видів соціальної допомоги за відповідною формою. Навіть, доцільно було б зобов'язати певну посадову особу органу праці писати та видавати для розписки таку заяву. По-третє, найбільш оптимальним, звичайно, був би електронний реєстр осіб в державних та комунальних закладах, за наявності якого особі, що звертається до органу праці, не потрібно було б збирати вказані довідки, їх отримання мало б бути обов'язком уповноважених осіб органів праці шляхом посилання через мережу Інтернет запиту щодо відомостей про вказаних осіб.

Негативно також слід відзначити невдалу спробу «допомогти» особам, що звертаються до органу праці та соціального захисту населення за отриманням соціальної допомоги на дитину-інваліда, шляхом надання можливості відправити документи поштою. Так, для її реалізації доцільно було вимогу про наявність підпису уповноваженої особи органу праці та соціального захисту забезпечити механізмом реалізації або альтернативно покласти обов'язок безоплатно завіряти копії документів на державних нотаріусів.

Також відмітимо очевидний факт, що рівень соціальної допомоги є вкрай низьким. Вказані суми, хоча і відповідають мінімальному прожитковому рівню в країні, все ж є недостатніми для того, щоб забезпечити матеріально дитину-інваліда. Таких коштів не вистачає на елементарні потреби в обслуговуванні дитини-інваліда, не кажучи вже про дорогі ліки та необхідність повторних обстежень.

Окрім того, до Уповноваженого з прав людини надходять численні звернення від інвалідів та їх представників із скаргами на необ'єктивне визначення медико-соціальними експертними комісіями групи та причини інвалідності, або неправомірне позбавлення статусу інваліда. Таких звернень у 2008 р. надійшло 128, у 2009 р. – 133. Зокрема, громадяни скаржаться на неправомірні дії з боку працівників медико-соціальних експертних комісій, які, за їх твердженням, вимагають хабарі за встановлення чи підтвердження групи інвалідності [7, с. 253]. Також на практиці відомі випадки затягування прийняття рішення про встановлення інвалідності дітям-інвалідам цілими роками, вимагаючи від батьків проходження додаткових обстежень, здавання неймовірної кількості аналізів, хоча навіть незброєним оком з першого погляду зрозуміло, що дитина має психічні вади. Очевидно, що такі ситуації можуть бути викоренені з нашого суспільства тільки двома шляхами: по-перше, підняттям рівня моральності в суспільстві, щоби такі діти та їхні родини викликали людські почуття співчуття та бажання допомогти, а не холодного наміру нажитися на біді чужої людини; по-друге, підвищенням рівня відповідальності уповноважених осіб лікарських комісій за вказані дії у разі їх викриття.

Підсумовуючи, наведемо уривок з доповіді Уповноваженого з прав людини щодо стану дотримання прав уразливих груп-дітей: «Моніторинг Уповноваженого з прав людини за дотриманням прав дітей з особливими потребами в Україні свідчить про неналежний рівень їхньої соціальної та правової захищеності. Розміри державної соціальної допомоги є недостатніми для забезпечення повноцінного і гармонійного розвитку цих дітей, а байдуже, бюрократичне ставлення чиновників до проблем дітей-інвалідів, по суті, унеможлиблює їхню інтеграцію до повноцінної участі у житті суспільства» [2, с. 141]. Підтримаємо також думку Уповноваженого про те, що «попри соціально-економічні труднощі, необхідно усім органам влади посилити увагу до потреб дітей з особливими потребами. Їхнє матеріальне, медичне обслуговування, надання освітянських послуг, засобів реабілітації повинно відповідати сучасним міжнародним стандартам» [2, с. 142]. Зрозуміло, що починати потрібно з вдосконалення правового регулювання соціального захисту дітей-інвалідів, зокрема, порядку надання соціальної допомоги.

Література:

1. Дані комітету науки і освіти / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua>
2. Стан дотримання та захисту прав дитини в Україні.: Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – Київ, 2010. – 228с. / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.ombudsman.gov.ua/ru/images/stories/07022011/S_Dopovid_4.pdf
3. Про охорону дитинства: Закон України № 2402- III від 26.04. 2001 // Офіційний вісник України від 15.06.2001. 2001 р. - № 22 С. 4. Ст. 981.

4. Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам: Закон України № 2109 – III від 16.11. 2000 // Відомості Верховної Ради України. 2001. N 1. Ст.2.
5. Порядок надання державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам № 226/ 293/169 від 30.04. 2002 //Офіційний вісник України. 2002 р. № 24, Том 2. С. 473. Ст. 1191.
6. Про Державний бюджет України: Закон України № 5515-VI від 06. 12. 20120 //Відомості Верховної Ради України. 2013. № 5-6. Ст. 60
7. Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні: Доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – Київ, 2010. – 277 с. / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.ombudsman.gov.ua/en/images/stories/07022011/Dopovid_6.pdf

Иншин Н.И. Правовое регулирование получения социальной помощи детям-инвалидам. – Стаття.

В статті розкриваються питання правового регулювання надання соціальної допомоги дітям-інвалідам. Виявлені окремі недоліки діючих нормативно-правових актів, запропоновано шляхи їх усунення і удосконалення порядку надання вказаної допомоги.

Ключевые слова: діти-інваліди, соціальна допомога, правове регулювання

Inshin N.I. The legal regulation of social assistance to disabled children. - Article.

The article describes the legal regulation of social assistance to disabled children. Identified some defects of existing regulations, proposed the ways of their liquidation and improving the procedure of providing this care.

Keywords: children with disabilities, social assistance, legal regulation

УДК 342.9

*М.М.Бурбика ,
доктор юридичних наук,
доцент, завідувач кафедри права
Сумського державного університету*

**ЩЕ РАЗ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
«ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ»**

Статтю присвячено визначенню поняття «правоохоронні органи». В процесі дослідження обґрунтована необхідність прийняття спеціалізованого законодавчого акта «Про правоохоронні органи».

Ключові слова: правоохоронні органи, законодавчий акт, перелік.